

BÜROKRATİK VESAYET ANLAYIŞINA CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ'NİN ETKİSİ

Şehriban MERCİMEK

Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
sehriban.mercimek@gmail.com

Öz

Bürokratik elitlerin, ülke iç siyasî çekişmelerini öne sürerek seçilmiş siyasî iktidarı vesayet altına alma girişimleri, 1960'lı yıllardan itibaren artan ve tekrarlanan bir kısır döngü sürecine dönüşmüştür. Türk siyasal hayatının darbelerle anılmasına sebep olan bu vesayetçi yaklaşım kendini korumaya alarak kökleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandum ile mevcut hükümet sistemi değişmiş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ortaya çıkmıştır. Türk tipi Başkanlık Sistemi 24 Haziran 2018 seçimleri ile uygulanmaya başlanmıştır ve mevcut birçok yapıda değişiklik öngörmektedir. Bu değişimlerden birisi ve belki de en önemlisi Türk siyasal hayatı üzerinde bir baskı aracı olarak yoğun bir şekilde kullanılan ve etkili de olan bürokratik vesayet anlayışıdır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin, bürokratik vesayet kurumlarının vesayetçi tutumlarını zayıflatacağı ve bu yapıların vesayetçi uygulamalarını ortadan kaldıracacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bürokratik Vesayet, Darbe Anayasaları, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi

THE IMPACT OF THE PRESIDENTIAL GOVERNMENT SYSTEM ON THE BUREAUCRATIC TUTELAGE CONCEPT

Abstract

The efforts by bureaucratic elites to bring the elected political power under tutelage by using the domestic political conflicts within the country as an excuse has turned into an increasing & repetitive vicious circle since the 1960's. This tutelage approach, which caused the Turkish political life to be remembered with coup d'états, has brought itself under protection and become deeply rooted. With the referendum held on 16 April 2017 in the Republic of Turkey, the existing governmental system has changed and the Presidential Government System has emerged. The implementation of the Turkish type Presidential System began after the elections of 24 June 2018 and it envisages many changes in the existing structure. One of such changes and maybe the most important one is the bureaucratic tutelage concept, which has intensely been used as a tool of pressure on the Turkish political life and which has indeed been effective. It is expected that the Presidential Government System will weaken the tutelage attitudes of bureaucratic tutelage institutions and remove the tutelage applications of such institutions.

Keywords: Bureaucratic Tutelage, Coup D'état Constitutions, Presidential Government System

Geliş (Received) : 14.12.2018

Kabul (Accepted) : 28.12.2018

Yayın (Published) : 31.12.2018

Giriş

Bürokrasi, devletlerin kamu hizmetlerini sunmasında önemli rol üstlenen aygıttır. Bu durum bürokrasileri vazgeçilmez kılar ve ayrıcalıklı bir konuma yükseltir. Zamanla bürokrat bir zümrenin oluşması da bu durumda kaçınılmaz olmaktadır. Osmanlı devletinde ortaya çıkan ve Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan bir bürokrat zümreden bahsedilebilir. Türkiye tarihinde önemli yer edinen modernleştirici elitler, Osmanlı Tanzimat Dönemi'nden beri kendisine Türk toplumunu dönüştürmeyi misyon edinmiştir. Bu yüzden geleneklerine bağlı Türk toplumunun tek başına modernleşemeyeceği savı ile ortaya atılan Batı toplumları gibi gelişmiş olma idealleri çerçevesinde geleneksel kurumlar yıkılmış Batı tipi oluşturulan kurumların içi ise bürokratik elitlerin değerleri ile doldurulmuştur.

Türkiye uluslararası alanda gerçekleşen kamplaşmada Batı toplumu yanında veya içinde yer almayı seçmiştir. Batı'da ise demokratik söylemler hâkim olmaya başlamıştır. Türkiye ise yalnızca söylem olarak demokratiktir ve anti demokratik uygulamalar ile halkın iradesi sınırlanmaktadır. Yine de Türkiye'nin o dönemki anti demokratik yapısı ve sivil iktidarın üzerinden askerî vesayet kalkmamasına bir tepki gösterilmemesinin nedeni şüphesiz Türkiye'nin NATO içerisinde komünizm tehlikesine karşı değerli bir müttefik olmasıdır (Belge, 2008: 26). Dünyada başlayan demokrasi dalgasından Türkiye'nin de etkilenmesi ile çok partili hayata geçilmiş ve bürokratik elitlerin toplum üzerinde kurduğu tahakküm sekteye uğratılmıştır. Elde ettikleri iktidarı ve ayrıcalıkları kaybedeceğini anlayan bürokratik elitler, ülke iç siyasî çekişmeleri öne sürerek seçilmiş siyasî iktidarı vesayet altına alma girişimlerini, 1960'lı yıllardan itibaren olağan hale getirmiştir. Bu sayede kaybettikleri konumu elde etme yoluna giden bürokratik elitlerin oluşturduğu, mevcut sistem istikrarsız hükümetlerin kurulmasına yol açmış, Böylece ortaya çıkan kısır döngü sivil iktidarların vesayet altına alınmasına zemin hazırlamıştır (Eser ve diğ., 2012: 69-97).

Toplumu modernleştirme amacı güden bürokratik elitlerin vesayetlerine meşruluk kazandırmak için öne sürdükleri söylem toplumun demokrasiye geçişlerinin aşamalı olacağı ve henüz Türk toplumunun bunun için hazır olmadığı savlarıdır. Geleceğin modern Türkiye'sinin inşası bu yüzden modernleştirici elitlerin elinde olmalıdır (Söğütü, 2010: 48-69).

Türkiye Cumhuriyeti 16 Nisan 2017 anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ni kabul ederek, vesayet uygulamalarının dayanağı olan istikrarsız hükümetlerin oluşumunu ortadan kaldırmıştır. Türk siyasal hayatının darbelerle anılmasına sebep olan bu vesayetçi yaklaşım üzerinde yaşanması beklenen değişimin, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin getirdiği önemli bir yenilik olacağı açıktır. Türkiye tarihi boyunca yaşanmış olan bürokrasinin seçilmiş siyasî iktidarları vesayet altına alma uygulamalarının son bulacağı büyük bir söylem olsa da etkinliğini büyük ölçüde kaybedeceği açıktır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi birçok açıdan halen tartışma konusudur. Ancak bu çalışmada tartışmalara değinilmeyecek yalnızca sistemin bürokratik vesayeti engelleme potansiyeli ele alınacaktır. Çalışmanın amacı, sivil iktidarların, önlerinde engel olarak tabir ettiği bürokratik vesayet anlayışına, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin ne gibi etkilerinin olacağıdır.

1. Türkiye'de Bürokrasi ve Siyaset İlişkisinin Portresi

Türkiye'de bürokrasi ve siyasetin ilişkisi her zaman sorunlu olmuştur. Tek parti döneminde devlet parti bütünleşmesi yani bürokrasinin altın yılları olarak anılan dönem sayılmazsa, bürokrasi iktidar karşısında bir güç olarak var olmuştur. Bir sınıf haline gelen bürokrasi iktidarın ortağı gibi hareket etmiştir. Bu durum tıpkı Michels'in iddia ettiği gibi Oligarşinin Tunç Kanunu olmuştur. Michels'in "her kim örgütten bahsediyorsa oligarşiden söz ediyor demektir" sözü bu çerçevede haklı gözükmektedir (Eryılmaz, 2014: 268). Her bürokratik örgüt bir nebze oligarşıktir denilebilir. Bürokrasinin denetim altına alınmadığı ve adeta sorumsuz bir iktidar gibi hareket ettiği, uzun yıllar dile getirilen bir konu olmuştur. Bu çerçevede yaşanan Susurluk gibi olaylarda bürokrasinin hükümeti bilgilendirmediği açığa çıkmıştır. Bu durum başbakanların açıklaması ile basına da yansımıştır (Eryılmaz: 2013: 145). Atanmış bürokrasilerin seçilmiş siyasilere karşı üstün olması değil, halkın seçtiği ve meşruiyeti olan siyasilerin atanmışlara bir nebze üstün olması gereklidir. Ancak Türkiye gerçeğinde zaman zaman bürokrasinin halktan oy alarak iktidara gelen siyasilere karşı üstünlük sağladığı bir gerçektir.

Türkiye'de bürokrasi ve siyaset ilişkisinin röntgeni çekilirse, uzun soluklu bir güç mücadelesi görülecektir. Bürokrasi, Tanzimat Dönemi'nde başlayan değişim ve dönüşümden, günümüze kadar devam eden bir bürokratik zümre oluşturmuştur. Shils'in tanımladığı ve adına vesayet demokrasisi dediği sistemde var olması zorunlu olan birbirine organik bağlarla

bağlı ortak değerleri paylaşan bir elit grubun Türkiye'deki tarihsel kökeninin bu dönem olduğu savunulabilir (Yıldırım, 2017: 24). Ancak Türk siyasal hayatında vesayeti doğuran en önemli neden halktan kopuk bürokratik elitlerin meşru yollarla iktidara gelmesinin mümkün olmaması nedeniyle gayrimeşru yollarla iktidarı elinde tutma çabasıdır. Şerif Mardin'in merkez çevre teorisi çerçevesinde ele alınabilecek bu durum, kendilerini devletin sahibi olarak gören merkeze yerleşmiş bürokratik elitlerin çok partili hayata geçişle iktidarın çevre tarafından ele geçirilmesine tepki olarak, çevreyi saf dışı bırakma girişimleridir (Önder, 2009: 7).

Devlet aygıtının faaliyet aracı olarak bürokrasi, özellikle uzmanlık bilgisini kullanarak ve bilgiyi tekeline alıp saklayarak sivil iktidara karşı yürüttüğü faaliyetler ile bir çıkmaz oluşturmaktadır. Bu nedenle bürokrasinin kamu hizmetlerini yürütmeye bir araç mı olduğu yoksa uyulması gereken hedefleri belirleyici bir efendi haline mi geldiği tartışılmaktadır (Demirci ve Önder, 2012: 468). Bürokrasi ve siyasetin ilişkisinin sorunlu olduğu ve birçok darbenin dayandığı gücün bürokrasi olduğu düşünüldüğünde bir dönem Türkiye'de bürokratik efendilerin varlığından söz edilebilir. Sadakati yalnızca devlete olan sistemin gerçek efendileri, seçilmiş siyasileri her zaman küçümsemişlerdir. Bu bürokratik efendiler siyasilerle aleni veya gizli bir savaş yürütmüşlerdir (Yayla, 2018a).

Bürokrasi ve siyaset savaşının kökenleri Osmanlı devletinin son dönemlerine kadar götürülebilir. Osmanlı devletinin son dönemlerinde merkezileşme ile birlikte güçlenen bürokrasi, genç cumhuriyet ile birlikte çok önemli bir misyon yüklenerek batılılaşma misyonunun taşıyıcısı oldu. Akabinde 1930 ve 1950 arasında kurulan kamu iktisadi teşebbüsleri sayesinde ekonomi ve kalkınma faaliyetleri ile doğrudan alakadar oldular. Bu durum bürokrasiyi Osmanlı Devleti'nde bile görülmemiş bir konuma yükseltti. Tek parti dönemi bürokratları sosyal ve kültürel gelişmenin yanında ekonomik gelişme faaliyetlerinin de sorumluluğunu alarak siyasî sürece doğrudan katılma şansı elde ettiler (Eryılmaz, 2014: 296-297). Artık bürokrasi oluşturulan politikaların uygulayıcısı değil, doğrudan politika üretme sürecine müdahil bir konuma yükseldi. Geleneksel değerlere uzak olan bürokratların batılılaşma misyonu çerçevesinde toplumu tepeden inmece bir anlayışla değiştirme girişimleri, zaten toplumla bürokratların arasını açıyordu. Bürokrasinin altın çağı olarak anılan bu dönem de toplumun üzerinde buyurucu bir bürokratik efendilerin varlığı daha çok gün yüzüne çıkmıştır. Bürokratlar, toplumun hizmetinde olmaktan ziyade topluma tepeden bakmış ve

yalnızca devlete karşı sorumluluk hissetmişlerdir. Çok partili hayata geçişle birlikte ikinci plana itilen bürokrasi kaybettiği konumu yeniden sağlama yoluna gitmiş ve sivil iktidarlara yapılan darbeleri memnuniyetle karşılamıştır. Her askerî darbeden sonra konumlarını güçlendirerek seçilmiş siyasi iktidardan rol çalmaya devam etmiştir.

1.1. Modernleştirici Bürokratik Elitler ve Felsefeleri

Tüm toplumlarda var olduğu iddia edilen elitlerin kaçınılmaz olarak siyaseti ve toplumsal gelişmeyi belirleyici olduğu düşünülmektedir (Vergin, 2013: 123). Türkiye’de de durum farklı olmamış, siyaseti ve toplumsal gelişmeyi belirleyen elit tabaka mevcut olmuştur. Bürokratik vesayet konusuna geçilmeden modernleştirici elitlerin neyi neden yaptığının anlaşılması gerekmektedir.

Türkiye’nin modernleştirici elitlerinin bir idealleri, felsefeleri vardır. Bürokratik vesayet kurumlarının felsefesinin sütunlarından birisi siyasi anlamda devletçiliktir. Bu felsefe çerçevesinde toplumu dönüştürmeyi kendilerine misyon edinmişlerdir. Kendilerini devletin sahibi, toplumu ise devletin tezahürü olarak gören bürokratik elitler Türk devletinin kurucusu olma avantajından yararlanarak merkeze yerleşmiş ve kendilerini toplumdan çok devlete karşı sorumlu hissetmişlerdir (Peker ve diğ., 2014: 165-188). Diğer önemli felsefeleri ise laik milliyetçiliktir. Bu kavram anayasaya “Atatürk milliyetçiliği” ve “laik cumhuriyet” olarak girmiştir (Kaya, 2013: 491-538). Bu yüzden bürokratik elitler kendi değerlerini paylaşmayanları her kim olursa olsun cumhuriyetin düşmanı olarak mimlemiştir. Bürokratik vesayetinin temel kaynağını oluşturan ve Türkiye’de darbelerin ardındaki esas düşüncenin yapısı budur.

Aslında Türk kamu yönetiminin omurgası durumunda olan aşağıdaki kurumlar seçkin ve otoriter yapıları ile bürokratik elitleri oluşturmuş ve devşirdikleri güç sayesinde İlyas Söğütlü’nün deyimiyle “iktidarsız” iktidarlar meydana getirmişlerdir (Söğütlü, 2010: 49-68). Ancak bu zihniyet toplumların demokrasiye geçişinin ani olamayacağını demokrasinin yerleşmesi sürecinde aydın bir kesimin vesayetinin zorunlu olduğunu savunmaktadır. Yani bu söylemle vesayet uygulayanlar demokrasiyi getirecek olanlardır. Modernleştirici elitlerden ordu, asker bürokratik elitleri oluştururken, ekonomi elitlerini Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) ve benzeri iş çevreleri, medya elitlerini büyük gazete, radyo ve basın kuruluşları oluşturmaktadır. Anayasalarla kurumsallaştırılan Milli Güvenlik Kurulu (MGK),

Anayasa Mahkemesi (AYM), Danıştay, Sayıştay, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) gibi kurum ve kuruluşların hepsi bürokratik elitleri oluşturmaktadır. Yargıçlar, akademisyenler, sivil ve askerî bürokratlar siyasetin önüne çekilen setin temel bileşenleridir. Özerk kurumlar vasıtasıyla ulusal egemenliğin kullanılmasında yeni ortaklar olarak sisteme belirgin bir şekilde dahil olmuşlardır (Elmalı, 2014: 25-105). Asker, sivil ve yargı bürokrasisi, bürokratik vesayet kurumları niteliğine dönüşmüştür.

2. Bürokratik Vesayet

İdeal durumda bürokratlar tarafsız olmalıdır ve uzmanlık bilgisini de kullanarak yukarıdan gelen emirleri uygulamalıdır (Demirci ve Önder, 2012: 466). Ancak uygulamada bu durum farklılaşmakta çoğu zaman bürokrasi oligarşik eğilimler sergilemektedir. Elde ettiği uzmanlık bilgisini de kullanan bürokratlar bir sınıf olarak güç birliği yapmakta ve bazen siyasilerin emirlerine direnebilmektedir. Hatta yasama yürütme ve yargıdan sonra devletin dördüncü kolu olarak adlandırılanlar da vardır (Koven, 2009'dan aktaran Demirci ve Önder, 2012: 467).

Bürokrasinin bu gücü halk üzerinde vesayetçi bir tutum sergilemesine yol açmıştır. Türkiye serüveninde halktan kopuk bir bürokratik elit tabaka yüzünden, demokrasinin yara alması rutin hale gelmiştir. Bürokratik elitlerin vesayet uygulamalarının nedeni “toplumu akli melekelerini kullanamayan kolayca kandırılabilen bir yapıda görmelerinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Aslında, “vesayet” özel hukukun bir kavramıdır. Vesayetin tanımı: yerine kâim olunmak anlamını ifade eden vesayet sisteminde, aklî melekeleri (yeterli) olmayan bir kişinin, adına onun tasarruflarını yapmak üzere bir vasi tayin edilmektedir. “Vasi” ise, akli başında, yetkin kişiliğe sahip gerçek bir kişidir. Vasi, vesayeti altındaki kişi adına, tasarrufta bulunup, onun adına hareket eder” (Kaya, 2013: 491-538).

Bürokratik vesayeti anlamamızda yardımcı olacak olan vesayet rejimi ise emperyalist ülkelerin sömürgelerini demokrasiye hazırlamak süreci olarak adlandırdıkları ve sömürgeye bir kılıf olarak kullandıkları yoldur. “Uluslararası hukuk alanında vesayet rejimi kavram olarak Milletler Cemiyeti'nin Wilson Prensipleri çerçevesinde uluslararası hukukta uygulamaya çalıştığı manda rejiminin isim değiştirmiş halinden başka bir şey değildir” (Elmalı, 2014: 12).

Bürokratik vesayet, bürokratik elitlerin ellerinde bulunan imkanlar ile seçilmiş meşru iktidarı yani halkın iradesini vesayet altına almasıdır. Bürokratik vesayet, ister askerî bürokratlar ister sivil bürokratlar isterse de yargı bürokrasisi tarafından yapılmış olsun, devlet güçlerinin kendi alanlarının dışına çıkararak durumdan vazife çıkarması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Daha geniş bir anlatımla bürokratik vesayet, bir kısım devlet kurumlarının, merkezi, seçkinci ve otoriter bir zihniyetle, toplum üzerinde kontrol sağlaması ve tahakküm kurmasıdır denilebilir.

Askerî vesayet: Türkiye’de toplumu dönüştürme misyonu taşıyan bürokratik elitler sınıflandırmasında askerî elitleri ordu oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucularından olan askerî bürokrasi vesayetinin en önemli ayağıdır. Sürekli sivil siyaset üzerinde bir baskı aracı haline dönen askerin tutumu kendini denetlettirmeme, ordu içinde merkezileşme şeklinde tezahür eden askerî vesayettir (Elmalı, 2014: 14). 1961 anayasası asker ve sivil idare alanlarını ayırmış ve askere belirli bir özerklik vermiştir. Bu durum askerî bürokrasinin daha çok güçlenmesine sebep olmuştur (Eryılmaz, 2014: 300). Askerî bürokrasi uzun yıllar Türkiye’nin en büyük sorununu oluşturmuştur.

Sivil bürokrasi vesayeti: Üniversiteler, TRT, Devlet Planlama Teşkilatı gibi özerk kurumlar üzerinden, egemenliğin kullanılmasında hem sınırlayıcı bir güç hem ortak olarak bulunmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır (Özbudun, 2006: 213-223). Medya ve ekonomi elitleri de bu çerçevede değerlendirilebilir.

Yargı vesayeti: Yargının güçlenerek diğer alanlara müdahale etmesine yargı vesayeti denmektedir. Yüksek yargı organlarının anayasal hükümleri yorumlarken, yasama ve yürütmeyi kısıtlayıcı tutum sergilemesi ile ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2013:19). Askerî bürokrasiden sonraki en güçlü vesayet organı olduğu söylenebilir.

İdari vesayet: Bir diğer vesayet türü devlet tüzel kişiliğinin idarenin tekliği ilkesi gereğince yerel yönetimleri yasalara uygun olarak denetlemesi olan vesayet denetimidir (Eryılmaz, 2014: 388). Ancak bu kafa karışıklığına neden olmamalıdır. Bir vesayet türü olmasına rağmen devlet tüzel kişiliğinin denetim mekanizmasıdır. Yalnızca adı iyi seçilmiş bir deyim değildir. Yönetimin çalışmasının bütünlüğünü sağlama açısından gerek görülmektedir (Gözübüyük, 2008: 368).

Bu vesayet türlerine *dini cemaat vesayeti* olarak literatüre FETÖ terör örgütünün girişimleri de eklenebilir. Özellikle bürokrasi içinde kadrolaşmaları ve asker, sivil bürokratları da yanlarına alarak seçilmiş iktidarı vesayet altına alma girişimleri Türkiye tarihinde bir ilk olma özelliği taşıması açısından yeni bir vesayet türü olarak adlandırılabilir.

2.1. Türk Siyasal Hayatında Bürokratik Vesayet Örnekleri

Osmanlının son döneminde İttihat ve Terakki Fırkası ile başlayan vesayet, 1946 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından sürdürülen Tek Parti vesayeti şeklinde devam etmiştir (Elmalı, 2014: 3). Tek parti yönetimi 3115 sayılı kanunla parti devlet bütünleşmesini sağlamış, işleri Bakanının, parti genel sekreteri; illerde ise, Valilerin il başkanı olmasını öngörmüştür. Böylece sınırlı değil tam vesayet oluşturulmuştur (Eser ve diğ., 2012: 69-97.). Kısacası “Egemenlik” halife-sultandan alınmış, ancak onun gerçek sahibi olan halka asla devredilmemiştir. 14 Mayıs 1950’de serbest bir seçim sonucunda iktidar el değiştirene kadar, ülkede tam bir vesayet rejimi hüküm sürmüştür (Söğütlü, 2010: 49-68).

Çok partili hayata geçişle birlikte Demokrat Parti (DP), tek parti yönetiminin iktidarına son vermiştir. Yarışmacı seçimlerde iktidarı kaybeden bürokratik elitler iktidarı tekrar ele geçirmek istemişlerdir. Bunun için 1946 sonrası iktidara gelen DP’yi askerî darbeye devrilip yöneticilerini de idam etmişlerdir (Gökçe, 2005: 103). Bu süreçte “Türkiye’de, 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden sonra, merkezinde askerî bürokrasinin yer aldığı bir “vesayet rejimi” kurulmuştur” (Coşkun, 2011). Öyle ki iktidara gelecek farklı bir düşüncenin iktidarda uzun süre kalamamasının garantörü durumuna gelmiştir. Seçim sisteminde gerçekleştirilen değişikliklerle istikrarsız hükümetlerin oluşması sağlanmış ve bu durum da darbelere zemin hazırlamıştır. Seçim sisteminin tek parti iktidarını zorlaştırmasına rağmen Adalet Partisi (AP) tek başına iktidar olmayı başarabilmiştir (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012: 380). Ancak DP’nin devamı AP’nin de kaderi aynı olmuş, 12 Mart 1971 Muhtırası ile indirilmiştir. 1971 Muhtırasından sonra anayasada yapılan değişikliklerle kurulan Askerî Yüksek İdare Mahkemesi’nin (AYİM) görev alanı genişletilmiş ve askerî vesayet bir bütün olarak adli yargının yargı gücünün dışına çıkartılarak yargılamadan masun hale getirilmiştir (Elmalı, 2014: 63). “Türkiye’de siyasetin, bütünüyle toplumsal taleplere ve süreçlere paralel olarak şekillenmesine izin verilmemiştir” (Söğütlü, 2010: 49-68). Çünkü onlara göre Türk halkı henüz kendi kendini yönetmeye yetkin değildir.

1960 darbesinden sonra kışlasına çekilen asker, ülke içinde gerilimin tırmanması ile tekrar sahneye çıkmış ve yönetime el koymuştur. Sağ-sol çatışmalarının artması ve ülkede yaşanan iç karışıklıklar öne sürülerek yeni bir darbe daha gerçekleştirilmiştir. 1980 darbesinden sonra seçimlere sınırlı sayıda partinin girmesine izin verilmiş, seçime giren partilerin ideolojileriye askerin isteği doğrultusunda olmuştur. Farklı sesleri tamamen kesen vesayet rejimi özellikle, 12 Eylül darbe sürecinde yapılan 1982 Anayasası ve 2820 sayılı Siyasal Partiler Kanunu oldukça katı kurallar getirdiğinden, bu dönemde istense de farklı program ve ideolojilere sahip partiler kurulamamış; kurulanlar ise, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır (Kaya, 2013: 491-538). Bu süreçte anayasa mahkemesi yalnızca sivil iktidarı değil, siyasal özgürlükleri de kısıtlamıştır.

Bir başka vesayet örneği de 28 Şubat sürecidir. Bu süreçte askerî vesayetten çok yargı vesayeti göze batmaktadır. “Birçok insan düzmece suçlarla yargılanarak ağır cezalara çarptırılmıştır” (Yayla, 2018a). 28 Şubat post modern darbe diye anılan vesayet uygulaması farklı bir çehreye sahiptir. Hükümete, demokrasiye balans ayarı adı ile baskı uygulanmış ve istifa ettirilmiştir. MGK toplantısının 18 maddelik kararları hükümete zorla imzalatılmıştır. Bu süreçte özellikle medya elitleri, asker elitlerle birlikte hareket etmiştir (Çelik ve Aksan, 2011: 189-214). MGK zaten askerin siyasileri hesaba çektiği hatta posta koyduğu bir organ görevi görmüştür (Yayla, 2018b). Ancak askerî bürokrasi önderliğinde sivil ve yargı bürokrasisinin kader birliği yaparak ortak hareket ettiği görülmektedir.

2007 yılında 11. Cumhurbaşkanı'nın seçim sürecinde Sabih Kanadoğlu anayasanın 96. Maddesindeki hükme rağmen, 102. Maddede yer alan karar yeter sayısını toplantı yeter sayısı olarak almış ve uç bir yoruma gitmiştir. 367 krizi olarak anılan bu süreçte yargının vesayeti açık bir şekilde gözükmektedir (Kızılkaya, 2018).

Meclisin cumhurbaşkanını seçmesinin engellenmeye çalışılması, Gezi Kalkışması ve 6-8 Ekim Olayları, Çukur Terörü, 7 Şubat ve 17-25 Aralık yargı darbesi girişimleri, 15 Temmuz Kalkışması gibi olaylar vesayet kurumlarının ayakta kalma girişimleri olarak görülebilir (Karatepe ve diğ., 2017: 13). Örnekleri çoğaltılabilecek bu süreçte bürokratik elitler yeniden iktidarı ele geçirebilmek için her yolu denemişlerdir. Türkiye gerçeğinde görülen tarihi serüven “gerçekleştirilen askerî müdahaleler sonrasında yapılan anayasalarla iktidar, bürokrat seçkinlerle siyasî seçkinler arasında paylaştırıldı ve dahası siyasî seçkinleri

vesayet altına alacak bürokratik mekanizmalar ihdas edildi” (Söğütü, 2010: 49-68). Sürekli kriz çıkaracak şekilde oluşturulan yapılar sivil iktidarın karşısında korkutucu bir güç olarak varlığını devam ettirdi.

2.2. Vesayetin Kurumsallaşması ve 1961 ile 1982 Anayasasında Vesayetçi İzler

Darbelerden sonra yeni anayasayı hazırlayanlar kendilerini garantiye alacak ve kendi ideolojilerini paylaşmayanların iktidara gelmesi durumunda tekrar iktidara el koymalarının yolunu açacak tedbirler almışlardır. Bu tedbirler çerçevesinde vesayet kurumlarının anayasal güvenceye kavuşmasının amacı, “Toplum modernleştirecek olan seçkinlerin, toplum üzerindeki vasi konumlarını meşrulaştırmaktır” (Söğütü, 2010: 49-68). Vesayeti meşrulaştırmak, darbe sonrası gerçekleştirilen anayasaların temel işlevi olmuştur. 1921 ve 1924 Anayasaları egemenliği millet adına tek yetkili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) vermişken, 1961 Anayasası milletin egemenliğini TBMM ve mahiyetinin açıklığa kavuşturulmadığı “yetkili organlar” arasında pay etmiştir (Dursun ve Yurttaş, 2006: 223-246). 1961 Anayasası askerî müdahale ürünü olmasından dolayı vesayetçi izler taşımaktadır. Özellikle MGK’nın anayasal bir organ olarak kurulması ve Milli Savunma Bakanı’na karşı sorumlu olan Genelkurmay Başkanı’nın, Başbakan’a karşı sorumlu yapılması askerî otoriteleri sivil otorite karşısında güçlendirmiştir (Özbudun, 2014: 45).

Devlet iktidarının paylaşılması doğrultusunda 1961 Anayasası ile getirilen başlıca yapısal değişiklikleri şu şekilde saymak mümkündür. MGK oluşturulmuş, Milli Birlik Komitesi (MBK) üyelerine dokunulmazlık sağlanmış, hukuki kararları yargının dışına çıkarılmıştır. Askerin adli yargının görev alanından çıkarılması askere geniş bir özerklik sağlamıştır. Üniversitelerin özerkliği kabul edilmiş ve AYM kurulmuştur. Bu vesayet kurumları 1971 Muhtırası ile güçlendirilmiş, 1982 Anayasası ile daha da pekiştirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) Devlet Denetleme Kurulunun dışına çıkarılarak özerkliği artırılmış, Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) kararları yargı yetkisi dışına çıkartılmıştır (Elmalı, 2014: 39-75).

1982 Anayasası sonrası siyasilerin alanı daraltılarak AYM ve Cumhurbaşkanı’nın denetiminde tutulmuştur. Bürokrasinin ise vesayeti güçlenmiş, MGK, Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK), YAŞ, Yüksek Seçim Kurulu (YSK), TRT, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) gibi kurullara ulusal politika alanında

etkinlik sağlanmıştır (Peker ve diğ., 2014: 165-188). Yönetim çok parçalı hale getirilerek sivil iktidarın hareket alanı kısıtlanmıştır.

1982 Anayasası'nda cumhurbaşkanlığı makamı güçlendirilmiş ve yükseköğretim kurulunun başkan ve üyeleri ile üniversite rektörlerinin seçiminde belirleyici rol verilmiştir. MGK'nın konumu güçlendirilmiş, kurul kararların bakanlar kurulunda özellikle dikkate alınacağı hükme bağlanmıştır (Özbudun, 2014: 69).

DP iktidarının darbe ile indirilmesinden sonra hazırlanan 1961 Anayasası, getirdiği mekanizmalar sayesinde sivil iktidarın hareket alanını daraltmış, arkasından gelen 1982 Anayasası da mevcut durumu daha da pekiştirmiştir (Söğütü, 2010: 49-68). Bu sayede bürokratik vesayet uzun yıllar sivil iktidarların korkulu rüyası olmuş, yetki paylaştırılmış ancak sorumluluk pay edilmemiştir. Güçlü ancak sorumsuz iktidar ortakları anayasal güvenceye sahip olmuş, darbeler gerçekleştirip demokrasiyi askıya almış ancak hesap vermekten hep kaçınmıştır. 1960, 1971, 1980 ve 1997 yıllarındaki askerî müdahaleler ile sivil ve siyasî alanı biçimlendirmeye yönelik bu çabalar, Türkiye'nin ciddi bir bürokratik vesayet sorunu olduğunu göstermektedir (Haklı, 2016: 19-33).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 2000'li yıllara kadar oluşturulan bürokratik vesayet kurumları ve genel olarak darbeler sonrası hazırlanan Anayasaların "iktidar haritası içinde doğrudan vesayet organı olarak tasarlanmış kurum veya makamları şu şekilde sıralamak mümkündür. TBMM için, AYM; yürütme ve idare için, MGK ve Danıştay; üniversiteler için YÖK; dini hayat için, Diyanet İşleri Başkanlığı; belediyeler için, merkezi idare; yargı için HSYK ve kısmen Yargıtay; siyasî partiler için AYM, birer vesayet organı konumundadır. Cumhurbaşkanı ise, genel olarak devlet sistemi için, özelde yürütme ve idare için, bir vesayet makamı olarak ön görülmüştür" (Kaya, 2013: 491-538).

Bürokrasinin vesayet girişimleri sivil iktidarların uzun yıllar tecrübe ettiği bir durumdur. Bürokrasi tarafından vesayet altına alınmaya çalışılan sivil iktidarın cevabı, vesayetçi kurumları yasalar çerçevesinde dönüştürmek olmuştur.

Bu aşamada gerçekleştirilen 2017 anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesi dönüm noktası olmuştur denilebilir. Yeni hükümet sistemi, zamanla pekişmesi sonucunda bürokratik vesayetın ortadan kalkmasına etki edebilecek niteliğe sahiptir.

3. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Türk Tipi Başkanlık Sistemi)

Türk siyasi tarihinde ilk meclis 'in açılması Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine doğru gerçekleşmiştir. Ancak uzun ömürlü olamamıştır Türkiye Cumhuriyeti'nde ise 1920'de kurulan Gazi Meclis önemli bir adımdır. Devamında 1923-1946 yılları boyunca tek parti döneminde Meclis Hükümeti sistemi uygulanmıştır. Çok partili hayata geçiş ile 1950'den sonra parlamenter sistemin ilkelerine göre yönetilmiş, 1961'de klasik parlamenter sistem benimsenmiştir. Ancak 1982 anayasası ile cumhurbaşkanlığı makamı hem sorumsuz hem güçlü konuma getirilerek parlamenter sistem tahrip edilmiştir (Karatepe ve diğ., 2017: 53-54). Bu nedenle uzun yıllar hükümet sisteminin değiştirilmesi konusu gündemde olmuştur. Bu çerçevede başkanlık sistemi uzun yıllar tartışılan ve hayata geçirilmeye çalışılan bir düşüncedir. Başkanlık sistemi ilk kez Necmettin Erbakan'ın Milli Nizam Partisi'nin programında yer almıştır (Aşık, 2017: 307-314). Başkanlık sistemi daha sonra birçok partinin tüzüğünde de yer bulmuştur (Yenişafak, 2018). Necmettin Erbakan, Turgut Özal, Süleyman Demirel, Alparslan Türkeş ve Muhsin Yazıcıoğlu gibi siyasilerin de dile getirdiği ve savundukları bir sistemdir (Sabah, 2018).

1787'de Philadelphia'da Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) anayasasını hazırlayan kurucu meclis tarafından, başkanlık sisteminin genel prensipleri de belirlenmiştir (Karatepe ve diğ., 2017: 29-33). Buna göre Başkanlık sisteminin genel özellikleri: Yürütme organının doğrudan halk tarafından seçilmesi, yürütmenin tek başlı olması ve yürütmenin yasamanın güvenine dayanmamasıdır. Başkanlık sisteminde halk kimin hükümet edeceğini önceden bilmektedir. Bu durum ise demokratik değerlere daha uygundur (Gözler, 2013: 132-142). Yürütmenin doğrudan halk tarafından seçildiği, yürütme, yasama, yargının kuvvetler ayrılığı prensibine dayandığı gibi klasik özellikleri haricinde, istikrarsız hükümetleri önlemesi, başkanın kendi adamları ile göreve gelmesi ve ayrılması ile demokrasiye daha uygun özellikler barındırması açısından avantajlı bir sistemdir (Okutan, 2012: 204-207).

Türkiye'de uygulanmaya başlanan ve Türk Tipi Başkanlık Sistemi denilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin diğer başkanlık sistemlerinden farklı yönleri vardır. Türk tipi olarak adlandırılan sistemi temel olarak ABD başkanlık sistemine göre değerlendirecek olursak, en önemli farkının cumhurbaşkanı veya meclisin kendini feshederek seçimleri yenileme yolunun bulunması olduğu söylenebilir. Türk tipi başkanlık sistemi yasamayla yürütmenin uyum içinde çalışması ve sistemin tıkanmasının engellenmesi için

cumhurbaşkanına ve parlamentoya seçimi yenileme hakkı vermiştir. Buna göre uyum içerisinde çalışmayan yürütme veya yasama kendisini de feshederek seçimi yenileme yoluna gidebilecektir. En çok iki kez seçilebilecek ve her dönem için 5 yıl görev yapacak olan Cumhurbaşkanı, seçimi yenilemeye karar verirse bir dönem hakkını kullanmış sayılacaktır. Giyotin sistemi denilen böyle bir uygulamanın olmasının amacı ebetteki parlamento ve yürütmenin uyum içinde çalışmasını sağlamaktır (Karatepe ve diğ., 2017: 96). ABD başkanlık sisteminin de dezavantajları mevcuttur. Yasama ve yürütmenin birbirinin varlığına son veremediği bir sistemdir. Bu yüzden sistem tıkanıklığı olması muhtemeldir (Gözler, 2013: 141). Türkiye'deki sistemde bu yöntemle sistem tıkanıklığı olması engellenmeye çalışılmıştır.

TBMM'de kabul edilen bir yasayı cumhurbaşkanı onaylayabilir, geri gönderebilir veyahut Anayasa Mahkemesine iptal başvurusunda bulunabilir. Geri gönderilen kanunların ABD'de üçte iki çoğunlukla tekrar kabulü gerekirken, Türk tipi başkanlık sisteminde salt çoğunluk olarak belirlenmiştir. Bu durum meclisi cumhurbaşkanına karşı güçlü hale getirmektedir (Karatepe ve diğ., 2017: 72-73).

Cumhurbaşkanı partisi ile ilişkisini kesmek zorunda değildir. İsterse partisinin başında kalabilir (Gülener ve Miş, 2017: 19-20). ABD'de başkanın partisi ile ilişkisi zayıftır. Türkiye'de tarafsız değil partili cumhurbaşkanı dönemi başlamıştır. Diğer başkanlık sistemlerinde başkan yardımcısının seçimi başkan seçimi ile gerçekleştirilirken Türk tipinde cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır (Karatepe ve diğ., 2017: 29-52).

Türk tipi başkanlık sisteminde bu değişimler, sistemin kendine özgü yanını ortaya koymaktadır. Uygulanmaya henüz geçilmiş olması dolayısıyla gelecekte bir tıkanma olup olmayacağı da belirsizdir. Hükümet sistemlerinin her ülkenin kendi iç yapısına göre özelleştiği (kendi siyasal ve sosyal koşullarına göre) (Gözler, 2013: 142) gibi Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin de uygulamada görülen aksaklıkları zamanla fark edilerek düzeltilebilir.

4. Bürokratik Vesayet Anlayışına Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Etkisi

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi genel olarak bürokratik vesayeti önleme çabasının bir ürünüdür denilebilir. Darbelerin nedeninin hükümet sisteminden kaynaklandığını söylemek uç bir yoruma gitmek olur. Ancak Türkiye'deki durum da dikkate

alındığında bürokratik vesayeti kolaylaştırıcı bir sistemin ihdas edildiği sonucuna varılabilir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin bir çırpıda bürokratik vesayeti bitirdiği düşüncesi de gerçekçi değildir. 2007 anayasa değişikliği ve akabinde 2010 anayasa değişikliği ile büyük yol kat edilmiş ve zaten bürokratik vesayet geriletilmişti. 2010 anayasa değişikliği ile YAŞ ve HSYK kararları yargı denetimine tabi kılınmıştır (Odyakmaz ve Kaymak, 2018: 64-65). Ayrıca siyasî parti kapatma ve hazine yardımından mahrum bırakılmasının zorlaştırılması da vesayeti büyük oranda zayıflatmıştır (Aslan, 2018: 24). Bu konjonktürden bakıldığında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin bürokratik vesayeti önlemeye yönelik katkılarını şu şekilde sayabiliriz.

- a) Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ve yürütmenin yasamanın güvenoyuna dayanmaması hükümet kurma krizini çözmüştür. Bu sayede istikrarsız hükümetlerin oluşması söz konusu olamayacaktır. İstikrarsız hükümetlerin sivil iktidarın vesayet altına alınmasının en önemli aracı olduğu düşünülürse bu durumun ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Özellikle demokrasinin yerleşmesi açısından çeşitli olumsuzluklara sebep olan bu süreç, istikrarsız hükümetlerin kurulmasına yol açmıştır. Böylece ortaya çıkan kısır döngü sivil iktidarların vesayet altına alınmasına zemin hazırlamıştır.
- b) Cumhurbaşkanının yürütmenin başı olması ve bunun sonucunda vesayet kurumları niteliğinde olan yapılara üye seçme yetkisi de bürokratik vesayeti engelleyici bir adımdır. 2017 anayasa değişikliği ile yapısı değiştirilen AYM ve Hakimler Savcılar Kurulu'na (HSK) seçilecek üyelerin sayısı değiştirilmiştir. Buna göre AYM üyelerinin sayısı 15, HSK üye sayısı ise 13'tür. AYM'nin 3 üyesi TBMM tarafından atanırken 12 üyesi Cumhurbaşkanı tarafından atanacaktır. HSK'nın ise 4 üyesini Cumhurbaşkanı, 7 üyesini ise TBMM seçecektir. Bu uygulamanın asıl amacı bu kurumların vesayetinin kırılmasıdır (Gülener ve Miş, 2017: 18-19). Vesayet altına alma çabalarını büyük ölçüde yargı vesayeti uygulamalarının oluşturması nedeniyle önemli bir değişikliktir denilebilir.

Önemli değişikliklerden birinin de ilk derece ve temyiz görevi yürüten bütün askerî mahkemelerin kaldırılması olduğu söylenebilir. Askerî Yargıtay ve askerî idare mahkemesi kapatıldığı için AYM'e buralardan üye seçilemeyecektir. Bu sayede askerî vesayetin zayıflaması sağlanmıştır (Karatepe ve diğ., 2017: 55-56). Bu kurumların

yapılarının değişmesi, bürokratik vesayetın tam olarak bittiği anlamına gelmemektedir. Ancak anayasanın değiştirilmesi ve başkanlık sistemine geçilmesi bürokratik vesayetın büyük ölçüde engellendiğinin göstergesidir.

- c) Cumhurbaşkanı'nın halkın büyük çoğunluğunun oyları ile iktidara gelmesi, güçlü bir meşruiyet sağlamaktadır. Bu güçlü meşruiyet ise ona belirli bir üstünlük vermektedir (Ayten, 2018: 67). Halkın meşruiyetine dayanmayan ve seçilmiş siyasî otoritenin denetimi dışında güçlü yetkiler kullanan vesayet alanlarının oluşmasına izin vermeyecek ve vesayetın engellenmesinde rol oynayacaktır (Alkan ve diğ., 2015: 22). Bürokrasi üzerinde tahakküm kuracağı eleştirisi yapılabilir lakin güçlü meşruiyet taşıması nedeniyle bürokrasiye karşı bir nebze üstün olması yadsınamaz.
- d) Bir diğeri önemli değişiklik ise, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde başkan yardımcısının ve üst düzey bürokratların doğrudan cumhurbaşkanı tarafından atanması ve görevden alınması yeniliğidir. Özellikle diğeri başkanlık sistemlerinden farklı olarak cumhurbaşkanı yardımcısının seçimle değil de atamayla gelmesinin nedeni bazı ülkelerde bu makamın bir bürokratik vesayet kurumuna dönüşmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Bürokratik vesayet anlayışının değişmesine bu durumun katkısı: bürokratların değişiminin kolaylaşması ve böylece kökleşmelerinin önlenmesidir. Çünkü kökleşen bürokratlar oligarşik bir yapı sergilemekte ve sivil iktidar karşısında denetimsiz bir güç gibi hareket etmektedir. Bu yeni sistem sayesinde bürokratlar sivil idareye bağlı hale getirilmeye çalışılmış ve bürokratik vesayet kanallarının kapanması amaçlanmıştır (Karatepe ve diğ., 2017: 55-56).

Bu özellikleri ile büyük oranda bürokratik vesayeti engelleyeceği hatta bürokratik vesayetın saç ayağının Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sayesinde kırıldığı bile söylenebilir. Demokrasinin gelişmesi ve daha katılımcı hale gelmesi için siyasilerin önünde bir engel kalmamıştır. Yürütme erki, üzerinden bürokratik vesayetın kalkması ile daha bağımsız hareket alanına kavuşmuştur. Sivil iktidarlar artık bürokratik vesayetten şikâyet edemeyecektir. Akabinde gerçekleştirmesi gereken demokratik ortamın, refah düzeyinin vs. önünde engel olarak bürokrasiyi öne süremeyecek ve bu durum yöneticilerin sorumluluğunu daha çok ön plana çıkarırken geleceğe yönelik beklentileri de artıracaktır.

Yeni sistemlerin oturması ve aksaklıklarının fark edilmesi zaman içinde görülecek bir durumdur. Sistem krizlerinin ve vesayet uygulamalarının engellenmesi açısından olumlu

görülmüş olmasına rağmen sistem üzerinde tartışmalar halen devam etmektedir. Sistemin eleştirilen yönlerinden birisi cumhurbaşkanının fazla yetkisinin olması ve bunun neticesinde bürokratik vesayet değil bürokraside siyasallaşmanın ortaya çıkacağı endişesidir. Bürokratik vesayet kadar tehlikeli görülebilecek olan bu durum, siyasilerin bürokratlar üzerinde kurduğu tahakkümdür (Altunok, 2016: 166-180). Bu nedenle iktidarın kişiselleşmesi endişeleri haklı gözükmektedir. Bunun engellenmesi için sistemin zamanla getireceği olumsuzlukların fark edilerek ivedi olarak çözülmesi gerekliliği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç

Görüldüğü gibi Türkiye’de kurumsallaşmış bir bürokratik vesayet sorunu uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Vesayet kurumları anayasal güvence elde ederek, kendini korumaya almıştır. Serbest seçimlerle iktidarı ele geçiremeyen vesayetçi kurumlar, illegal yollardan iktidarı ele geçirme veyahut tahakküm altında tutma yolunu izlemiş, vesayetinin tehlikeye girdiği noktada darbe yapmayı gelenekleştirmiştir. Türkiye yakın tarihinin darbeler tarihi olarak anılmasının nedeni de budur.

Cumhurbaşkanlığı makamının kendisinin bir vesayet kurumu olarak planlanmış olması, ülke vatandaşlarını yetkin olmayan ve cahil olarak adlandıran vesayetçi anlayışın bir çıkmaza girme durumunda elinde bulundurduğu en büyük kozdu. Bu yüzden bu makama daima asker kökenli bir Cumhurbaşkanının oturması amaçlanmıştır. Ancak zinciri kıran Turgut Özal bu geleneği bir ölçüde zayıflatmıştır. 2007 krizinin ardından yapılan referandum ile vesayet kurumu zayıflatılmış, 2010 anayasa değişikliği ile ilerleme kaydedilmiş ancak en önemli gelişme 2017 anayasa değişikliği ile gerçekleştirilerek, vesayet en büyük ayağı olan cumhurbaşkanlığı makamı meşru sivil iktidar makamına dönüştürülmüştür. Bu sayede cumhurbaşkanları yalnızca seçmene hizmet eden siyasal aktörler olacaktır (Karatepe ve diğ., 2017: 44). İstikrarsız hükümetlerin oluşmasının imkânsız olduğu sistem sayesinde vesayetçi kurumların kullanacağı bir bahane olmasının önü alınmıştır.

Unutulmamalıdır ki hiçbir hukuk kuralı darbeyi onaylamaz, ancak yine hiçbir hukuk kuralı ve hükümet sistemi de darbelerin hiç olmamasını güvence altına alamaz (Karatepe ve diğ., 2017: 58). Yalnızca gerçekleştirmelerinin ihtimali azaltılabilir. 15 Temmuz kalkışmasının da gösterdiği gibi artık Türk toplumu vesayet altında tutulmaya razı gelmeyecektir. Toplum

yetkin ve kararlarında isabetlidir. Bu yüzden demokrasinin bekçiliğini yapmaya da muktedirdir.

Kaynakça

- Alkan, H., Seçkin, Y., Hakyemez, Y. Ş. (2015). Türkiye’de Hükümet Sistemi ve Başkanlık Modeli. (Rapor no: ?). Ankara: ASEM.
- Altunok, H. (2016). Atama Yetkisi ve Bürokrasi Siyaset İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8, (14), 166-180.
- Aslan, A. (2018). 24 Haziran Seçimlerinin Siyasî Anlamı Yerli-Milli Siyaset ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. (Rapor no: 240). Ankara: SETA.
- Aşık, S., (2017) Türk Siyasal Hayatında Milli Nizam Partisi Kitap Tanıtımı, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 17, 307-314.
- Ayten, Y., (2018). Türkiye’nin Siyasî Sistem Arayışı Üzerine Başkanlık Sistemi, ABD-Türkiye Kıyaslaması ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi. İstanbul.
- Belge, M. (2008). Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri. Murat Gültekingil (ed.), Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Sol Cilt-8, (19-48). İstanbul: İletişim.
- Coşkun, V., (2011). Yeni Anayasada Sivil-Asker İlişkilerinin Demokratik Modeli. Stratejik Düşünce Enstitüsü: Analiz.
- Çelik, Ö., Aksan, G., (2011). Demokrasi ve Bürokrasi Arasındaki Gerilim Temelinde Türk Hukukundaki Bazı Düzenlemelere Genel Bir Bakış. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15 (2) 189-214.
- Demirci, F., Önder, Ö. (2012). Bürokrasi. Halis Çetin (ed.), Siyaset Bilimi, (435-480). Ankara: Orion.
- Dursun, D., Yurttaş, F. (2006). Türkiye’de Demokrasiye Geçişlerde Askerin Elde Ettiği Çıkış Garantisi Olarak MGK. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 3 (9-10), 223-246.
- Eryılmaz, B., (2013). Bürokrasi ve Siyaset. İstanbul: Alfa.
- Eryılmaz, B., (2014). Kamu Yönetimi. Kocaeli: Umuttepe.

- Eser, H. B., Baltacı, C., Arslan, M. (2012). Türk Siyasal Sisteminde 1960 Müdahalesi ve Vesayet Kurumsallaşması Üzerine Bir Analiz Denemesi. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25, 69-97.
- Elmalı, Y. T. (2014). 1982 Anayasası'nda Vesayet Yapısı ve Oluşumu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Gaziantep.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gözler, K. (2013). Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş. (6. Baskı). Bursa: Ekin.
- Gözübüyük, Ş. (2008). Yönetim Hukuku. Ankara: Turhan.
- Gülener, S., Miş, N. (2017). Cumhurbaşkanlığı Sistemi, (Rapor no: 190). İstanbul, SETA.
- Haklı, S. Z. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimini Bürokratik Cemaatçilik Üzerinden Anlamak. Liberal Düşünce Dergisi, 21, (84), 19-33.
- Karatepe, Ş., Alkan, H., Atar, Y., Bingöl, Y. Ve Durgun, G. B. (2017). Sorularla Cumhurbaşkanlığı Sistemi. Ankara: MEMUR-SEN Semih.
- Kaya, M. O. (2013) Vesayet Demokrasisi ve Türkiye Örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 15, (2), 491-538.
- Koven, S. G. (2009). Bureaucracy, Democracy and the New Public Management. Bureaucracy and Administration, Edited By Ali Farazmand, CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London New York.
- Kızılkaya, m. (2018, 11 Aralık). Abdullah Gül 367 şartı ve 27 Nisan engelini aşı aşı Çankaya Köşkü'ne çıktı. www.haberturk.com/gundem/haber/977543-abdullah-gul-367-sarti-ve-27-nisan-engelini-asa-asa-cankaya-koskune-cikti
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü. (2018). İdare Hukuku. İzmit-Kocaeli: Kuram.
- Okutan, Ç., (2012). Siyasal Sistemler. Halis Çetin (ed.), Siyaset Bilimi, (189-219). Ankara: Orion.
- Önder, Ö. (2009). Türkiye'de Sivil Bürokratik Elitlerin Dönüşümü (1960-1980). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu

- Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özbudun, E. (2014). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin.
- Özbudun, E., (2006). Political Origins of the Turkish Constitutional Court and the Problem of Democratic Legitimacy. *European Public Law*, 12, (2), 213-223.
- Peker, K., Yörükoğlu, F., Eryiğit, B. H. (2014). Türk Demokrasinin İnşasında Bürokrasinin Rolü. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 165-188.
- Sabah, (2018, 11 Aralık). Eski Liderler Başkanlık Sistemi İçin Bakın Ne Demişti. <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/eski-liderlerin-baskanlik-sistemi-icin-bakin-ne-demisti>
- Söğütlü, İ. (2010). Cumhuriyet Türkiye’inde Modernleşme ve Bürokratik Vesayet. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19 (1), 49- 68.
- Tosun, T., Tepeciklioğlu, A. O. (2012). Siyasî Partiler Siyasî Katılım ve Propaganda. Halis Çetin (ed.), *Siyaset Bilimi*, (361-390). Ankara: Orion.
- Vergin, N. (2013). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan.
- Yayla, A., (2018a, 26 Aralık). Bürokratik Vesayetın Yeni Aracı. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/atillayayla/burokratik-vesayetın-yeni-araci-48706>
- Yayla, A., (2018b, 23 Aralık). Bürokratik Vesayet Sistemi Bitti Mi?. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/atillayayla/burokratik-vesayet-sistemi-bitti-mi-55024>
- Yenişafak, (2018, 24 Aralık). 11 partinin tüzüğünde başkanlık var. <https://www.yenisafak.com/secim/11-partinin-tuzugunde-baskanlik-var-2643453>
- Yıldırım, M. (2017). Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Çıkış Güvencelerinin Rolü ve Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.